

ДРЖАВЕН АРХИВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ГЛАВНА УПРАВА НА АРХИВИТЕ

ПРИ МИНИСТЕРСКИОТ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА БУГАРИЈА

РЕВОЛУЦИОНЕРНИТЕ БОРБИ ВО ТИКВЕШИЈАТА

СПОМЕНИ И МАТЕРИЈАЛИ

КНИГА 1

Ѓорче ПЕТРОВ

ТИКВЕШКОТО ПОЛЕ

За да завршам со големата централна рамнина, чиј главен дел е Овче Поле, ќе кажам уште неколку зборови за Тиквешкото Поле, макар што таа не влегува во границите на областа што ја опишувам.

Од Овче Поле тоа е одделено со долината на реката Вардар, која ја сочинува неговата северна граница. На запад полето е опколено со последните ритчиња на висорамнината Клепа, кои кон полето постепено се снижуваат; на југ е опколено со Дамјанската Пл[анина], а на исток од еден рид на Кожув Планина. По долината на р. Река¹ поминува пат за Прилеп по клисурата на р. Црна, преку Дамјанската Планина од полето се навлегува во Мариово, долината на Вардар го поврзува со Велешко на север и со Гевгелиско на југ, а кон Овче Поле целосно е отворено, бидејќи претставува негово природно продолжување.

Во средината на полето тече реката Црна со северна насока по една ниска и не многу широка планина, покриена насекаде со оризници. Патникот од Прилеп за Градско, штом ќе излезе во полето преку "Клисурата", гледа пред себе една ниска и тесна долина покриена со тревна вегетација, меѓу долини што ја ограничуваат од сите страни - тоа е долината на р. Црна, во која блеска водата во вид на кривулеста светлива линија. Од Клисурата до Црна, до самото подножје на јужната погранична планина, се наоѓа долината на р. Река. Јазолот помеѓу нив е една наклонета висорамнина која постепено се снижува до долината на р. Црна. Висорамнината е покриена со обработливи ниви засеани со жито, памук и сусам. По страните на висорамнината одлично успеваат лозјата и тие претставуваат основно занимање на населението во овие места. Во еден дол недалеку од џадето се наоѓа с. Камен Дол, чие име го носи познатото "Камендолско вино", кое малку отстапува од Скопското според трајноста, но за сметка на тоа

¹ Се однесува на Раечка Река.

е многу поблаго и попитко, а покрај џадето, десно од него се наоѓа с. Росоман, кое ги снабдува Прилеп и Тиквеш со грозје за време на калната есен, бидејќи неговите жители Помаци особено се вешти да го зачуваат грозјето од скапување.

Десно од Црна, помеѓу неа и Кожув, полето претставува рамнина со мали ритчиња, во која ритчињата се протегаат од ју[г]-ју-[го]зап[ад] кон с[евер]-се[веро]ист[ок] напоредно со р. Црна. Полето со својата песокливо варовничка почва не е толку поволно за производство на житни култури, страните и подножјата на ритчињата многу одговараат за одгледување лоза.

Со својата географска положба и релативна надморска височина, Тиквешко Поле се вбројува кон јужните полиња; тоа е пониско од сите полиња на северна, западна и средна Македонија, затоа е и најтоплото од нив. Во него сеидбите узреваат еден месец порано отколку во Пелагониското и Скопското Поле. Условите за одгледување ориз и памук се многу поволни во целото поле, а во јужниот дел на полето е возможно дури и одгледување калинки.

Во однос на приносот на житните култури ова поле зазема просечно место помеѓу другите полиња, исклучувајќи ги долините на р. Црна и р. Река, кои по ништо не отстапуваат од другите речни долини. Најважен производ се виното и грозјето, второто место го држи афионот, третото оризот, кој ги полни пазарите во Прилеп, Битола, Кичево, Крушево и Штип и е во општа употреба поради својата евтинија. Сусамот, анасонот и памукот ги има повеќе отколку во другите опишани полиња, но тие го заземаат второто место по горенаведените производи.

Главна занимање на жителите е винарството: виното, ракијата и оцетот се главните производи во трговијата на Тиквеш. Во однос на ракијата, тие имаат конкуренција од страна на велешаните и велешките селани, но по сите пазари во Прилеп, Кичево дури и во Битола, како и во Костур, господари се тиквешките винари. Пазарот за ориз во Битола, Прилеп, Крушево, Кичево и Штип исто така е во рацете на Тиквешани. Во Прилеп тие носат и рогозки, кои се плетат по долината на р. Црна. Откако им ги затворија патиштата кон пазарите на север во Кустендил и Софија, главни пазари им се Битола и Прилеп. Во однос на административната поделба, Тиквешкото Поле со дел од околните падини е составен дел од Тиквешката каза, која влегува во Солунскиот санџак. Главни места се паланките Кавадарци, Ваташа и Неготино. Последното ново гратче мошне убаво е уредено и претставува главен пазар; расположено е малку на страна од р. Црна,

недалеку од станицата Криволак. Тоа претставува вистински центар на казата, но кајмакамот седи во Кавадарци, кое во секој однос е на многу пониско ниво од Неготино, но останало како центар на казата благодарение на прочуените тиквешки беквешки бегови, кои го поддржуваат неговото старо значење и речиси сосила го држат таму кајмак-лакот. Неготино е трговски центар и пазар на казата, а Кавадарци е нејзиниот винарски склад. По камендолското вино, кавадаречкото го држи второто место. Ваташа е помала населба и е со помало значење од овие два центри.

Населението во Тиквеш е бугарско и се дели на Бугари-христијани и Бугари-муслимани. Во однос на црковната поделба, Тиквеш спаѓа кон Струмичката грчка епархија, но пред неколку години Тиквешани ја признаа Егзархијата, за што многу му должат на влијанието на прочуената тиквешка Ризовска фамилија, која е преселена во Битола, и особено на политичарот и поранешен македонски деец Г. Д. Ризов. По дух Тиквешани се свесни луѓе, во трговијата тие се умешни, итри и снаодливи, но она што најмногу ги разликува од соседното население е нивната еврејска умешност и шпекулаторство во трговијата. Кога се зборува за Тиквешаните, не може да не се спомене нешто за познатите тиквешки "Помаци". Сето муслиманско население во Тиквеш е потурчено - помачко. Помачките бегови во касабите, особено во Кавадарци, се едни од најпрочуените бегови кај нас. Помачкото население живее главно во селата, од кои попознати се Дреново и Сирково. Луѓето од Сирково и Дреново се работливи, но се ајдуци и фанатици. Фанатизмот на градските бегови е ослабен, а од него тие многу се збогатија за сметка на христијанското население. Тиквешките Помаци целосно го сочувале бугарскиот јазик и начин на живот. По "сабанарола"-та, "акшамарола"-та, кај нив следува "како си, не ајш ли?" - "Дека беше?". На соседното христијанско население му прави впечаток честата употреба на зборот "свиња", "бишка", "свински се најадов", поради што, особено во Прилепско, тие се познати под прекарот "тиквешки бишки". Тиквешката каза од Мариово и Меглен е одделена со Дамјанечката Пл[анина] и со Кожув.

Материјали за проучување на Македонија. Софија, 1896, с. 222-225.